

המעלה וחסרונותיה

המליך אות נ' בריח וקשר לו כתר וצר בהם עקרב בעולם וחשון בשנה

(ספר יצירה פרק חמישי משנה ט)

א. בספר בני יששכר (מאמרי חודש חשון, מאמר א, מהות החודש, אות ב) הביא את דברי ספר היצירה, וכתב: "להבין במעט קט, כיון דהמליך אות נ' בחוש הריח, מהו השייכות יצירת מרחשון לחוש הריח". ויש לבאר את

הקשר בין חודש חשון - האות נ' - חוש הריח.

בניית בית המקדש הראשון, הסתיימה בחודש חשון, כמפורש בנביא (מלכים א ו, לח) "ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית לכל דבריו ולכל משפטיו ויבנהו שבע שנים". מאידך, מפורש בספר מלכים (א' יב, לג) שלאחר שנפרד ירבעם ממלכות יהודה וכונן את מלכות ישראל [בעקבות נבואת אחיה השילוני המובאת בספר מלכים, שם פרק יא, פסוקים כט-לט] קבע בחודש חשון "חג" כנגד חג הסוכות: "ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אלהם רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני בחדש אשר בדא מלבו ויעש חג לבני ישראל ויעל על המזבח להקטיר". ואמנם, לעתיד לבוא, יבנה בית המקדש השלישי בחודש חשון, כפי שכתב הבני יששכר (חודש מרחשון מאמר א-ב) "להיות שחטאו ישראל ואמרו אז בחודש הזה "ראה ביתך דוד" (מלכים א יב, טז) - כאשר פרשו שבטי ישראל ממלכות יהודה, על כן בעת התיקון גם כן הנה ימלוך מלך בית דוד משיח צדקינו ויתחנך הבית במרחשון ויתוקן העולם". ויש לבאר מדוע כל המאורעות הללו היו דווקא בחודש חשון, ומה שייכותם לאות נ' - האות ש"המליך" הקב"ה בחודש חשון.

האות נ' ותכונותיה

ב. האות נ' היא אחת מאותיות "מנצפ"ך" (שבת קד, א; מגילה ב, ב) - האותיות ה"סופיות". כלומר, האות נ' משמשת פעם, כאות באמצע מלה, ופעם כאות בסוף המלה. ויש להתבונן מה נוכל ללמוד מכך, ובפרט להבנת מהותה של האות נ'.

במדרש אותיות דרבי עקיבא מתואר סדר הטענות של אותיות האל"ף בי"ת, שביקשו כל אחת מהקב"ה להיות האות הראשונה הפותחת את התורה. על האות נ' נאמר: "אחר כך נכנס נ' ועמד לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, רצונך שתברא בי את עולמך שבי אתה נותן נשמה לבריות לעתיד, ונקראת נר, שנאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם. השיב הקב"ה ואמר לו לאו, אמר לו למה, אמר לו מפני שבך אני עתיד לכבות נרותיהן של רשעים לעתיד לבוא, שנאמר (משלי כד, כ) נר רשעים ידעך. ולא עוד, אלא שבך מתעברות [מתבערות] נשמות לגהינום, שנאמר (ישעיה ל, לג) כי ערוך מאתמול תפתה, מיד יצא מלפניו בפחי נפש".

דברי המדרש מופלאים. לכאורה, טענת האות נ' שבה נתן הקב"ה נשמה לבריותיו נראית מוצדקת דיה כדי שבה יברא העולם, שהרי הנשמה היא משכן הרוחניות באדם, ולכן ראויה האות המסמלת ענין זה, שבה יברא הקב"ה את עולמו. ולא מובן מדוע נדחו דבריה "מפני שבך אני עתיד לכבות נרותיהן של רשעים לעתיד לבוא, שנאמר נר רשעים ידעך". חשיבות "נר ה' נשמת אדם" ודאי גדולה לאין ערוך מהחסרון של "נר רשעים ידעך".

האות נ' מופיעה בתורה בפרשת בהעלותך בכתובה הפוכה, כעין "סוגריים" סביב פרשת "ויהי בנסוע הארון", כדברי חז"ל (שבת קטו, ב) "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה, ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה". ובביאור דברי הגמרא כתב הרמב"ן (במדבר י, לה) וז"ל: "והפסיק שלא יהיו ג' פורענויות סמוכות זו לזו ונמצאו מוחזקין בפורענות. וקרא החטא פורענות אע"פ שלא אירע להם ממנו פורענות. ושם אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד" [ג' הפורענויות הם: הראשונה, "ויסעו מהר ה" (במדבר י, לג) "וא"ר חמא בר' חנינא שסרו מאחרי ה"'. השניה, "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה" (שם יא, א). והאחרונה (שם, פסוק ד) "והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה"']. כלומר, בתורה נכתבו שתי אותיות נ' הפוכות סביב פרשת ויהי בנסוע הארון, משום שאם היו ג' הפורענויות כתובות בזה אחר זה היו "מוחזקין בפורענויות" והיתה נקבעת בזה ח"ו מציאות מתמדת של "פורענות" וסכנה מדקדוק מידת הדין. וכדי למנוע זאת הפסיק הכתוב בפרשת "ויהי בנסוע הארון".

וצריך ביאור, מה המשמעות לכך שדווקא האות נ' נבחרה שבה יהיו ה"סימניות" לפרשת "ויהי בנסוע הארון".

* * *

האות נ' - חמישים שערי בינה - סמל השלמות

ג. לביאור הדברים נתבונן במשמעויות נוספות של האות נ', ותחילה למשמעויות המספר חמישים - הגימטריה של האות נ'.

במסכת ראש השנה (כא, ב) מובא: "אמר רבי אבהו אמר קרא (תהלים יב, ז) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים, רב ושמואל חד אמר חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר (שם ח, ו) ותחסרו מעט מאלקים". ופירש רש"י: "חמישים שערי בינה, סיפיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל מזוקק שבעתים שבע שביעיות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים".

מושג מה ב"חמישים שערי בינה" נלמד מדברי הרמב"ן בהקדמה לפירושו על התורה: "ואמרו כי בבריאת העולם חמישים שערים של בינה, כאלו נאמר שיהיה בבריאת המחצב שער בינה אחד בכוחו ותולדותיו ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד, ובבריאת האילנות שער אחד ובבריאת החיות שער אחד, ובבריאת העופות שער אחד, וכן בבריאת השרצים ובבריאת הדגים, ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת, שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכוחה בהיכלה, יגיע למה שאמרו גנב אדם יודע ומכיר בו, נואף אדם יודע ומכיר בו, נחשד על הנדה יודע ומכיר בו. גדולה מכולן שמכיר בכל בעלי כשפים, ומשם יעלה לגלגלים ולשמים וצבאיהם כי בכל אחד מהם שער חכמה אחד שלא כחכמתו של חברו ומספרם, ומקובל להם [לחז"ל] ע"ה שהם חמישים חוץ מאחד, ואפשר שיהיה השער הזה בידיעת הבורא יתברך שלא נמסר לנברא". כלומר, "חמישים שערי הבינה" מסמלים את שלמות כל הכוחות בבריאה. שלמות שכן אנוש לא יכול להשיגה כל עוד הוא קרוץ מחומר, ואפילו משה רבנו לא העפיל אלא למ"ט שערים.

בענין השלמות הבאה לידי ביטוי באות נ', הוסיף בספר (האותיות וסודותיהם, עמ' קמ) וז"ל: "הנ' כאות של שלמות מתבלטת בפרשת המסעות של בני ישראל במדבר המנויים בפרשת מסעי, שלפי דעת אנשי הסוד מסמלת את המסעות שכל אדם בישראל ושל השואף לשלמות עובר בחייו, בנפשו ובגופו עד שזוכה להגיע לשלמות. והבעל שם טוב היה רגיל לומר עליהם, שהם המסעות של הכלל ושל הפרט מיום היוולדו עד שובו לשמים, וגדולי עולם אנשי סוד, ידעו לכוון את חייהם לפי סדר המסעות. מסעות אלו חמישים במספר היו, מהם ארבעים ושניים הלכו קדימה ושמונה נסוגו אחורנית [כטבע מצבו של האדם, הרצוף עליות וירידות]. מסעות אלו הם המסעות של שלימות, שהאדם יכול להגיע אליה רק בסיום המסע - כשהוא מתבודד עם אלוהיו".

האות נ' שמספרה חמישים, מבטאת שלמות, של הכלל ושל הפרט. שלמות בהצטרפות מ"ט שערי הבינה של העולם הגשמי, עם השער החמישים ה"כולל כל השערים ומקשר ומאחד הכל" ש"כולו קודש".

המספרים שמונה וחמישים - השלמות שמחוץ לגדרי הטבע

ד. בחידושי אגדות על דברי הגמרא בראש השנה, הוסיף המהר"ל בביאור הדברים: "שערי בינה, השער החמישים הוא נגד היובל שהוא קודש קדשים, לכך לא נמסר למשה, לפי שהוא כולו קודש. והא דכתיב ותחסרהו מעט מאלקים, השער החמישים נקרא מעט, לפי שהוא מעט הכמות ורב האיכות, שהשער החמישים הוא יותר דק מאד, לכך נקרא מעט. ותדע שעולם הזה נברא בשבעת ימי בראשית, שמזה תבין כי העולם מדרגתו שבעה, ואלו שבעה כלול כל אחד מן כל שבעה עד שיש בו מ"ט שהוא שבעה פעמים. ולכך מ"ט שערי בינה הם שייכים לאדם שהוא בעולם, אבל שער החמישים הוא אל השי"ת בעצמו, כי השער הזה הוא ההשגה באמיתת עצמו, ואמיתת עצמו לא נודע אל זולתו ורק לעצמו יתברך, ולכך אמר כי שער החמישים לא נמסר למשה רק מ"ט שערים... אבל החמישים הוא כנגד מה שהעולם יש אחדות, ובזה מתייחס במה אל העילה יתברך, והשער הזה כולל כל השערים ומקשר ומאחד הכל, ומפני כן לא נמסר למשה, כי אין מגיע לשם משה שהוא בעולם הזה אשר הוא מיוסד על שבעה".

מבואר בדבריו, כי מ"ט שנות היובל הם כנגד הטבע, עולם העשייה, וכנגדן ארבעים ותשעה שערי הבינה, אליהם מסוגל האדם להגיע גם בחייו בעולם הזה. ואילו שנת היובל היא כנגד העולם הבא שמחוץ לגבולות הטבע, שבו הכל שובת ומשוחזר משעבודי העולם הזה. וכנגד עולם שכולו רוחניות, נברא השער החמישים, אליו יכול האדם להגיע רק לאחר שנשמתו נפרדה מהגוף הטבעי ומהעולם הגשמי.

והנה גם המספר שמונה הוא כנגד הבחינה שמעל הטבע, כמו שכתב המהר"ל בחידושי אגדות בביאור דברי הגמרא (סנהדרין צז, א) "במוצאי שביעית בן דוד בא", וז"ל: "יש לך לדעת, כי אין ראוי למשיח רק המספר שהוא אחר השבעה, וזהו מדרגת המשיח למי שידע מדרגתו של משיח ומעלתו העליונה. כי מדרגות עולם הזה מדרגתו מספר שבעה בלבד, ומפני כי מדרגת המשיח על עולם הזה, שהעולם הזה הוא מיוסד על מספר שבעה, הם שבעה ימי בראשית, ולכך מעלת המשיח שהוא "על" עולם הזה, הוא אחר מספר שבעה". ובספרו נצח ישראל (פרק לב) הביא המהר"ל את דברי הגמרא בערכין (יג, ב) "כינור של מקדש של שבעה נימין, שנאמר (תהלים טז יא) שובע שמחות, אל תיקרי שובע אלא שבע. ולימות המשיח של שמונה נימין, דכתיב (שם יב א) למנצח על השמינית", וביאר: "כי לימות המשיח יתאחד הריבוי אשר הוא בעולם הזה על ידי המשיח, ולכך הכינור הוא של שמונה, כי השמיני הוא נגד האחדות אשר הוא לאלו השבעה אשר יש בהם הריבוי, ולכך הכינור הוא של שמונה נימין".

כלומר יש הקבלה בין המספרים שמונה וחמישים, שהם כנגד הבחינה שמעל הטבע. וכפי שכתב המהר"ל בהשלמת דברים אלו (נתיבות עולם, נתיב העבודה פרק יב) וז"ל: "אלו השבחים הם מגיעים עד שער החמישים, אשר רמז במה שאמר (תהלים קו, ב) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. וזה כי שבעה שבחים כנגד שבעה שערים משערי בינה שנבראו בעולם, שכל אחד כולל שבע, כנגד ימי הספירה שהם ארבעים ותשעה ימים, והם שבעה שבועות, שבכל שבוע שבעה ימים, והשבח השמיני הוא כנגד שער החמישים שאין בו ספירה כלל ולא נמסר למשה. וכנגד זה עצמו תקנו שמונה שבחים ביהלולך ושמונה שבחים ביתברך נגד שער החמישים".

והנה חודש חשון הוא החודש השמיני בחודשי השנה [שתחילתה ניסן] ונמצא לפי זה שהאות נ' שאותה "המליך" הקב"ה בחודש חשון, החודש השמיני, מסמלת את השלמות שמחוץ לגדרי הטבע.

האות נ' - נצחיות וגאולה

ה. האות נ' מורה גם על נצחיות, כפי שכתב בספר עולם האותיות (עמ' 138) "דוד המלך התפלל עבור בנו שלמה המלך, ועבור המשיח, אשר יהיה מצאצאיו (תהלים עב יז) לפני שמש ינו"ן שמו. כלומר, יהי רצון ששושלתינו תתקיים [ינון] לנצח כמו השמש. המלה ינון מרוב גדלותו. המלה ינון קרובה ל"נין", שפירושה צאצא. כדרך שהצאצאים מנציחים את זכרון אבותיהם, כך תהיה תהילת מלכנו נצחית, כמו השמש".

כמו כן, מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מח) כי "חמש אותיות שנכפלו בתורה באותיות [מנצפ"ן], כולם **בסוד הגאולה**". וכתב המהר"ל (גבורות ה' פרק כו) לפרש את הדברים: "ידוע כי השי"ת ברא העולם על ידי אותיות אלפ"א בית"א וכמבואר בספר יצירה, ובאותיות אלפ"א בית"א חקק העולם הזה הגשמי... והגאולות הם למעלה מן העולם המורכב, כאשר יגאל הקב"ה את ישראל מן האומות שיש להם העולם הזה, ויתן להם מדרגתם למעלה מן העולם הגשמי, ולפיכך באלו חמש אותיות שהם אחר האלפ"א בית"א, גאלם מן האומות ונתן מדרגתם למעלה מן העולם הגשמי".

מצטרפים איפוא כל הדברים להבהרת מהותה של האות נ', שהיא במספר חמישים, שהוא "מעל הטבע", ולפיכך מוטעמת הגדרת האות נ' כסמל של נצחיות וגאולה הפורצים מעל גבולות הטבע.

* * *

האות נ' - עומדת בפני עצמה - ולכן נפילתה חזקה יותר

ו. ואולם, מלבד תכונות השלמות הבאות לידי ביטוי באות נ', מסמלת אות זו נפילה עד כדי מצב של ירידה ללא תקומה ח"ו, וכדברי הגמרא בברכות (ד, ב) "אמר רבי יוחנן, מפני מה לא נאמר נ' באשרי, מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל [בלשון 'סגי נהור'] דכתיב (עמוס ה, ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל".

וביאור הדברים נראה על פי דברי חז"ל (ילקוט שמעוני רמז תשסח) שיש תכונה נוספת המייחדת את האות נ' משאר אותיות האל"ף ב"ת - שהיא אות העומדת בפני עצמה: "הן עם לבדד ישכון (במדבר כג, ט). הן בלשון יוונית אחד, אינו מחשבן עם אומה אחרת. תדע לך שהוא כן חשוב כל האותיות ותמצא כולן יש להן זוג, וה' ונ' אין להם זוג. א' אחד ט' תשעה, ה' עשרה. ב' שנים ח' שמונה, ה' עשרה. א"ט ב"ח ג"ז ד"ו, ה' אין לה זוג, וכן י"ץ כ"ף ל"ע מ"ס, נ' אין לה זוג". וביאר המהר"ל (נצח ישראל פרק יג) וז"ל: "ועוד מצד אחר אין אל הנו"ן החיבור והצירוף. כי כל האותיות הם מתחברות, כמו ה' מן האותיות העשיריות, והצ' - הם ק' ביחד. והכ' והפ' - הם ק' ביחד. הל' והע' - הם ק'. המ' והס' - הם ק'. חוץ מן הנ' אין לה חיבור, והיא עומדת בלבד. כי הנ' בכל בחינה שאתה בוחן תמצא כי הנ' באמצע. אם תחשוב האותיות בכלל, שהם כ"ז, תמצא אות הנ' באמצע, ואין לאמצע שום חיבור, שאינו נחשב מן האותיות השמאל, ואינו נחשב מן האותיות הימין, רק עומד באמצע. וגם מצד שהנ' במספר עשרות, אין לנ' שום חיבור רק עומד בעצמו. לכך הנ' היא יחידה לגמרי, שאין לה שום חיבור אל דבר מה". ומתוך כך קבע המהר"ל: "לכך הנ' גם כן מורה על ישראל שהם עם אחד ואין להם חיבור אל מה. ולכך כתיב (עמוס ה, ב) נפלה בתולת ישראל, שהכתוב רמז כי ישראל הם כמו הנ', שאין לה חיבור. ולפיכך יש בעוונותינו נפילה לאומה זאת ביותר".

מעלת עם ישראל היא שהם עם אחד, ואינם מחוברים לשאר אומות העולם, ומקרא מלא הוא (במדבר כג, ט) "הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב". ובתכונה זו דומה האות נ' לעם ישראל, שאף האות נ' "אין לה חיבור והיא עומדת לבד". אמנם אליה וקוץ בה. כל דבר העומד בפני עצמו ואינו נסמך על זולתו, עלול במצב של סכנה ליפול, ואז שום דבר לא יבלום את נפילתו. וזו הסיבה, שכאשר נפלו ישראל מרום מעלתם, נפלו ביותר.

ולפי זה מבאר המהר"ל את דברי הגמרא בברכות (ד, ב) שדוד המלך לא הזכיר את האות נ' ב"אשרי", בגלל הפסוק הפותח באות נ' "נפלה לא תוסיף קום, וז"ל: "ולפיכך ישראל, אשר יש להם האמצעי, כי כבר התבאר לך פעמים הרבה כי יש אל ישראל מדרגה האמצעי, אשר האמצעי הוא הנבחר, והם מוכנים בעוונותינו בשביל זה אל הנפילה, כי לא שייך נפילה בדבר שיש לו חיבור. ולפיכך מזמור זה שמסודר באלפ"א בית"א, אין בו אות ה-נ', מפני שיש בו הנפילה. ואילו שאר אותיות באות על המציאות ועל הקיום, ולא כן הנו"ן מן המזמור הזה".

נמצאנו למדים כי האות נ' רומזת על עם ישראל "שהם עם אחד ואין להם חיבור אל מה". אלא שבדידות זו שהיא מעלה מיוחדת וסגולת קיומם של ישראל ככבשה בין שבעים זאבים, עומדת לרועץ בשעת נפילה, מאחר ואינם סמוכים לאף אחד, אין מי שיקימם. דרגות השלמות וההנהגה שהיא למעלה מדרך הטבע, מהותה של האות נ', עלולה להפוך לנפילה נוראה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, וכנוהג שבעולם: ככל שהאדם גדול יותר וגבוה יותר, כך נפילתו ח"ו גדולה יותר וכואבת יותר.

ומכאן הלימוד להיזהר ולהישמר מהסכנה המיוחדת דווקא לבעלי המעלה - שכן כגודל המעלה כן גודל החסרון, וככל שהעליה גבוהה יותר, כן הנפילה עמוקה יותר.

נ' פשוטה ונ' כפופה - האדם במלחמת רוחו וגופו

ז. מהות האות נ' שלעיתים היא שלמות מעל הטבע, ולעיתים היא חסרון, מפורשת במקומות נוספים בדברי חז"ל. במדרש אותיות דרבי עקיבא מובא: "נ' מפני מה ירכו לאחריו ופניו כלפי מ', מפני שנראה כמי שהוא נופל ומתחנן לפני המלך להקימו, שנאמר (עמוס ה, ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה, ביום ההוא אקים את סוכת דויד הנופלת (עמוס ט, יא). נ' רבוץ ונ' זקוף, נאמן יושב עומד נאמן גוזר נאמן מקיים".

במסכת שבת (קד, ב) נאמר על האות נ': "נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט". ופרש"י: "אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא". ואילו הערוך פירש: "תלמיד עניו ושאינו עניו".

הרי לנו תכונות שונות ומנוגדות הנרמזות במשמעות הכפולה שיש באות נ', בהיותה פתוחה וסתומה. וכנראה זוהי הסיבה שיש אות נ' רגילה ואות נ' סופית, אחת ישרה ואחת כפופה - כדי לבטא את הסתירה שיש באדם בין החלק הרוחני שבו לחלק הגשמי שבו, ולהדגיש את המאבק בין כוחות מנוגדים אלו המושכים כל אחד לצד אחר, מאבק שעשוי להסתיים בהעפלה לפסגות גבוהות ביותר של שלמות, אך בשעת נפילה אין פחות ממנו, וכדברי חז"ל (ויקרא רבה א, טו) "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו".

ונראה שזו היתה תשובת הקב"ה לטענת האות נ' שראוי היה לברוא בה את העולם מכיון שבאות נ' "נתן הקב"ה נשמה לבריות לעתיד, ונקראת נר", והשיב לה הקב"ה: "לאו, מפני שבך אני עתיד לכבות נרותיהן של רשעים לעתיד לבוא, שנאמר נר רשעים ידעך". האות נ' טענה כי היא מייצגת נשמה - שלמות רוחנית נעלית, וכמבואר לעיל, אכן זוהי תכונת האות נ' שהיא כנגד חמישים שערי בינה והדרגה שמעל הטבע. ועל כך השיב לה הקב"ה, כי מאותו נר שנחצבה ממנו הנשמה הרוחנית, עלול להידלק "נר רשעים". והיינו המבואר לעיל, שכגודל המעלה והשלמות, כן עומק הסכנה לנפילה והתדרדרות, ולפיכך אין ראוי לברוא את העולם באות נ', כל עוד קיימת אפשרות של "נר רשעים" - שהעליה הרוחנית לא הגיעה לשלמותה, והנר לא הגיע לטוהר הרוחני של "נר נשמה".

האות נ' בצורתה הכפופה ובצורתה הפשוטה מסמלת איפוא, את האדם במלחמתו הבלתי פוסקת להגביר את רוחניותו על גופו, להוציא אל הפועל את מעלותיו, ולהישמר לבל יפול ח"ו במכמורות החומר העכור ומפתה את האדם להחליף חיי עולם בחיי שעה. ויש להטעים הדברים על פי המובא לעיל [אות ג] בשם הבעש"ט כי **חמישים** המסעות של בני ישראל במדבר הם מסעותיו של כל אדם בישראל השואף לשלמות. מסעות שיש בהם עליות ומורדות, ופעמים שהוא הולך בהם בכפיפות קומה, ופעמים בקומה זקופה - כתבנית האות נ'.

נ' הפוכה - מהפך הנפילה לתקומה

ח. ממוצא הדברים מבואר היטב מדוע נבחרה האות נ' להיות כתובה בתורה הפוכה כ"סוגריים" סביב פרשת "ויהי ונסוע הארון", כדי להפסיק בין פורענות לפורענות, כמובא לעיל [אות ב] מדברי הגמרא במסכת שבת (קטו, ב). ונקדים מדברי המהרש"א בחידושי אגדות שם: "ולמאן דאמר שאין זה מקומה אלא כדי להפסיק בין פורענות כו' כדמסיק, יש לכוון שעל כן באו אלו הסימנים ב-נוני"ן הפוכין, כי הנ' מורה על פורענות, כמו שאמרו בפרק קמא דברכות (ד, ב) שעל כן לא נכתב נו"ן באשרי, לפי שהיא מורה על הנפילה. ועל כן הם הפוכים, שיתהפך הנפילה לטובה על שם סומך ה' לכל הנופלים, כמו שאמרו שם".

מבואר בדבריו שהאות נ' נבחרה לתפקיד ההפרדה בין ה"פורענויות" כי היא מבטאת נפילה, ולכן כשנקבעה הפוכה, היא מצביעה על כך שהקב"ה ישיב את העם הנופל אל כנו, כמבואר בגמרא שם. וכוונתו למבואר בהמשך הסוגיא בברכות: "אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמך ברוח הקדש, שנאמר סומך ה' לכל הנופלים". ופרש"י: "אף על פי שהפסיק נ' מפני נפילה שבה, ולא אבה לרמזה חזר ורמז סמיכת הנפילה תיכף לה". דוד המלך לא הזכיר את האות נ' ב"אשרי" מכיון שיש בה רמז ל"מפלתן של שונאי ישראל", אולם מכיון שבסופה של הנפילה תבוא התקומה "חזר וסמך ברוח הקודש", בכך שהפסוק המתחיל באות ס' הוא "סומך ה' לכל הנופלים". והדברים מוטעמים לפי המבואר לעיל שהאות נ' הכוללת צורה "כפופה" וצורה "פשוטה" רומזת על מעלת האדם בכוחו הרוחני, שיכול להפוך את הגשמיות החומרית לקדושה רוחנית, אך מעלה זו עלולה להוות חסרון בשעת משבר ונפילה. פרשת "ויהי בנסוע הארון" המוקפות בנו"נים ההפוכות, מוסיפה ומחדדת את הלימוד מהאות נ', על האפשרות להפוך מעלה לחסרון [כי מגודל המעלה והעליה, כך תהום הנפילה בזמן של כשלון] ועל היכולת להפוך נפילה לתקומה.

האות נ' וחוש הריח - מעלת הנשמה

ט. כאמור בדברי הספר יצירה, בחודש חשון "המליך" הקב"ה את האות נ' בריח.

המיוחד בחוש הריח מבואר בדברי הבני יששכר (מאמרי חודש חשון, מאמר א, מהות החודש, אות ב) וז"ל: "והנה ידוע מענין חטא אדם הראשון אשר נתפגם העולם על ידו וגרם מיתה לו ולכל העולם (זהר בראשית דף רלז עמ' א). והנה במלך המשיח נאמר (ישעיה יא, ג) והריחו בריח ה', היינו חוש הריח. ונראה לי הטעם, דהנה אצל חטא האדם הראשון נאמרו שם כל החושים, (בראשית ג, ו-ח) ותרא האשה, ויאכל, וישמעו, חוץ חוש הריח שלא נזכר שם במעשה ההוא, ממילא לא נשתמשו בו בפועל ההוא ולא נתפגם כל כך כאינך החושים. הגם שקבל פגם מחמת שהוא מצורף בגוף עם שאר החושים, עם כל זה, כיון שהחוש הזה בפני עצמו לא הפעיל בפועל ההוא, הנה לא נתפגם כאינך, על כן גם היום הוא אינו גופני כאינך, והוא דבר שהנשמה נהנית ממנו, כמאמרם ז"ל (ברכות מג, ב) מנין שמברכין על הריח, דכתיב (תהלים קג, ו) כל הנשמה תהלל, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח... על כן בעת תיקונו של אדם הראשון במשיח צדקנו במהרה בימינו, זה החוש יהיה למעלה לראש, והריחו ביראת ה', ואז יתוקן העולם לגמרי מן זוהמת הנחש על ידי מלך המשיח".

חוש הריח נחשב לרוחני יותר, מכיון שפגימתו בחטא אדם הראשון היתה הקטנה ביותר, בהיותו החוש היחיד שלא השתתף ישירות בחטא. ולכן הוא מיוחד בכך שהנאה בחוש הריח היא הנאה לא רק לגוף הגשמי אלא גם לנשמה הרוחנית, וזו גם הסיבה שהנביא מציין את תכונתו של מלך המשיח "והריחו בריח ה'", לומר שהוא יהיה במדרגת השלמות הרוחנית הנעילת ביותר. נמצא שאנו יכולים ללמוד מחטא אדם הראשון על המאבק הנטוש בכל

חושי האדם בין התאוות והנטייות הגשמיות, לנשמה המושכת לרוחניות, ועל כך שיש חוש היוצא מכלל החושים, חוש הריח, ששייך יותר לנשמה ולא לגוף. ובמובן זה נחשב חוש הריח כ"מעל הטבע".

ומעתה עולים כל הדברים בקנה אחד. כפי שהזכרנו לעיל [אות ד] - חודש חשון הוא החודש השמיני בחודשי השנה, והמספר שמונה הוא בחינת השלמות שמחוץ לגדרי הטבע, בשל כך בחודש חשון "המליך" הקב"ה את חוש הריח, שגם הוא קרוב להיות מעל הטבע בהיותו "דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו".

האות נ' וחוש הריח בשורש מאורעות חודש חשון

י. כעת נבין מה עומד בשורש המאורעות שהיו בחודש חשון.

הפרי צדיק (לר"ח חשון) הביא בשם רבי מנחם מנדל מרימינוב "שבחודש מרחשון הם רוב גזירות, מפני שאז נתחלקה מלכות בית דוד". והוסיף על כך רבי צדוק הכהן מלובלין: "ומן הסתם אינו רק לעונש רק שבו הזמן מסוגל לתקן זה. והענין דאיתא, בגמרא (ראש השנה יא, א) לר' יהושע י"ז באייר היה המבול ולר' אליעזר דבתשרי נברא העולם אותו היום י"ז במרחשון היה... שנרמז בזה דאיתא (תנחומא נח) אתה מוצא מן אותה שעה עד שבנה שלמה בית המקדש מ' יום היו עושין גשמים בכל שנה לשום המבול וכשבנה שלמה בית המקדש ביקש רחמים עליהם ופסקו מן העולם, שנאמר בירח בול. והיינו דדור המבול היו ראויים לקבלת התורה. ובזוהר הקדוש (דף קיז עמ' א) רמזו בזה לענין שאז בימי המבול נבקעו כל מעינות תהום רבה, מבועי דחכמה תתאה תורה שבעל פה, וארובות השמים, תרעי דחכמתא תורה שבכתב, שאז היו ראויים לקבל התורה שבכתב שהיה כלול בה כל התורה שבעל פה כמו שקיבל משה רבינו ע"ה אחר כך מהר סיני... אך כיון שלא שבו וקלקלו נעשו מים הזדונים ונשטפו וכמו שכתוב אחר כך ויהי המבול ארבעים יום".

דבריו של רמ"מ מרימינוב הובאו גם בספר בני יששכר (מאמרי חודש מרחשון, מאמר א אות ב) שהוסיף: "כאשר עינינו רואים, כל הגזירות המתחדשות על שונאי ישראל מן המלכויות וכן נתינת המסים וארנונות, התחלתן מן מרחשון. ואמר הטעם, שבחודש הזה היתה המרידה במלכות בית דוד, וימליכו את ירבעם (מלכים ב יז, כא) ויעש ירבעם את החג בחודש השמיני בחודש אשר בדא מלבו, על כן גזירת המלכות במרחשון".

הרי לנו כי חודש חשון הוא "זמן מסוגל" שבו היו ראויים לקבל התורה בדור המבול, אולם היא הנותנת, הרי נתבאר לעיל כי דווקא בזמן של מעלה גדולה וגבוהה, עלולה להיות נפילה עצומה, וכגדול העליה כן עומק הנפילה. ואשר על כן, מצינו שכאשר בזמן המסוגל של חודש חשון לא הושגה המעלה, אזי נפלו דור המבול מאיגרא רמה [אפשרות לקבל התורה] לבירא עמיקתא [מבול].

וזוהו גם ביאור דברי הרמ"מ מרימינוב "שבחודש מרחשון הם רוב גזירות, מפני שאז נתחלקה מלכות בית דוד". הגורם למחלוקת ירבעם על מלכות בית דוד היה, משום שלא רצה לחיות בשלום ובשלמות עם רחבעם בן שלמה המלך. וחסרון בשלום הוא חסרון בכל מעלת השלמות. ירבעם ראה את האות נ' רק במובן ה"מעלה" שבה, ולא ראה את מובן ה"נפילה". ולכן מחלוקת זו היתה בחודש חשון, כי חודש חשון הוא זמן המעלה, אך בעטיה של המעלה יש גם חסרונות. ומשום כך "בחודש מרחשון הם רוב גזירות", ובד בבד, בחודש זה, צפוי להיות מעמד פסגת השלמות - חנוכת הבית השלישי, שיבנה במהרה בימינו.

* * *

ומכאן הלימוד להמשיך בחודש חשון את העליה הרוחנית שמשיגים בחודש תשרי, בזמן ההתעלות של הימים הנוראים וימי השמחה של סוכות ושמחת תורה. כי מצב של הפסקת השגת המעלות עלול ח"ו להביא לנפילה גדולה. ועל כן בחודש חשון "המליך" הקב"ה את האות נ', להזכיר את הנ' הפשוטה והנ' הכפופה, שהן מצבי

האדם במלחמתו התמידית להשליט את הרוח על הגוף, ודווקא בחוש הריח שהוא החוש הרוחני ביותר, להציב את האדם במסילת העליה הבלתי פוסקת בסולם השגת השלמות, ולהאיר בו את נר נשמה שנפח בו בוראו.

השמטות

לפני שמש יו"ן שמו, בעוד שהשמש קיים, וכן לפני ירח, לפני עש, רצה לומר, כל זמן שהשמש קיים יהיה זכר שמו. ופירוש יו"ן מן "נין ונכד", מבניו נפעל, רצה לומר, כמו שהבן זכר האב, כן יהיה שמו זכר לו לעולם למעשיו הטובים שיעשה". דהיינו, כדרך שהצאצאים מנציחים את זיכרון אבותיהם, כך תהיה תהילת מלכו נצחית – כמו השמש.

דוד המלך בקש כאן מלכות נצחית עבור בנו וזרעו, כלומר, שושלתם תתקיים לנצח כמו השמש, ואף למעלה מכך, כפי שמפרש ברש"י: "יו"ן לשון מלכות". בפירוש "אבן עזרא" מציין, שהכוונה לשלמה המלך או למלך המשיח, שאחד משמותיו הוא יו"ן, כפי שמבואר במסכת סנהדרין (צח,ב): "דבי רבי ינאי אמרי יו"ן שמו, שנאמר: 'יהי שמו לעולם לפני שמש יו"ן שמו'".

=====

גם מיקומה של הנו"ן הפשוטה בסוף המילה, מציינת נאמנות נצחית, כשם שהנו"ן הסופית במלה "נאמן" מציינת נאמנות נצחית, רצופה וללא הפסק, כך מסמלת היא המשכיות בפעולה או באיכות, גם במקומות נוספים.

דוגמא לכך נמצא בחטא אדם הראשון, נאמר לחוה (בראשית ג' טז): "הרבה ארבה עצבונך ... בעצב תלדי בנים". שני ביטויים שונים מופיעים בפסוק לביטוי הצער שנגזר על חוה לסבול. המלה "עצב" מתייחסת לחבלי הלידה, הנמשכים זמן קצר, בעוד המלה "עצבון" [כאן בתוספת סימנת היחס – "עצבונך"], מתייחס לצער גידול בנים, המתמשך על פני תקופה ארוכה. כך מציינת ה-נו"ן הארוכה שבמלה "עצבון", עצב וכאבים הנמשכים זמן רב.

גם בגזירה שנגזר על אדם הראשון נאמר (שם פסוק יז): "בעצבון תאכלנה". חז"ל אכן מדייקים את ההבדל שבין קללת חבלי הלידה, המתוארים במלה עצב, ובין גזירת המאבק על הפרנסה, המתוארת במלה עיצבון: "אמר רבי יוחנן, קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה, דאילו ביולדה כתיב – בעצב, ובמזונות כתיב – בעיצבון" (פסחים ק"ח,א).

ה-נו"ן הסופית מורה גם על תמידיות, כפי שניתן להבחין בתפלת יום כיפור, שם מיתוספת האות נו"ן סופית למלים מסויימות, כדי להאיר את הניגוד החריף שבין הקדוש ברוך הוא, מלך מלכי המלכים, למלך בשר ודם: "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישראל, ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה. הקדוש ברוך הוא נקרא כאן "סלחן ומחלן", שכן הוא סולח ומוחל דרך קבע ולנצח נצחים, מה שאין כן, מלך בשר ודם, אשר אינו אפילו "מוחל וסולח", ועשוי שלא למחול על פגיעה בכבודו אפילו פעם אחת.

תוספת האות נו"ן למלה, מביעה את ההבדל שבין הרגל קבוע ותופעה מקרית, ה-נו"ן מבטאת תכונה שהפכה לבעליה טבע שני. לדוגמא: "לץ" הוא אדם המתלווץ לעתים, אך מי שהדבר טבוע באופיו נקרא "ליצן". "שקר" משקר כפעם בפעם, ה"שקרן", אינו יודע אמת מה. "גנב", גונב פה גונב שם, ואילו "גנבן", מורה על אחד העושה זאת דרך קבע. "זכר", פירושו זכירה לזמן מסוים, זיכרון הוא זיכרון נצחי. הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק מבריסק היה אומר, שאין אנו מכנים אדם בשם "גזלן" או "חמסן", משום שהוא יודע כיצד גוזלים או כיצד חומסים. רק לאדם המעורב דרך קבע במעשי גזל וחמס, מוצמדים תארים אלה.

בדומה לכך, אין התואר "למדן" מתייחס לאדם אשר רכש ידיעות רבות בתורה, אולם אינו לומד בהתמדה, רק מי שמקדיש את כל שעותיו ועיתותיו ללימוד התורה בהתמדה, זכאי לשאת תואר זה.

תוספת האות נו"ן רומזת גם להרחבת ההגדרה של מעשים טובים, כפי שנלמד מהפסוק: "המעשה אשר יעשון", למעשים הנעשים לפני משורת הדין (בבא קמא ק,א), כלומר, מעשים טובים בגדר הרחב שלהם, לא רק אלה ששורת הדין מחייבת את עשייתם, אלא גם מעבר לכך.

=====

האות נו"ן מסמלת גם פוריות. אחד הבסיסים היסודיים לכך הוא על פי מה שכתב בספר פרדס רימונים (שער האותיות, פרק יז), ש-נו"ן" הוא מלשון נוני, שהם דגים – בלשון ארמית, כפי שנזכר בזמירות האר"י: "ונוני עם רחשין" (בזמר "אזמר בשבחין", הנאמר לביל שבת קודש), וכידוע שהדגים מסמלים את הפוריות, כפי שנאמר בברכת יעקב לבני יוסף: (בראשית מח טז) "וידגו לרוב בקרב הארץ", וברש"י שם: "וידגו – כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם".

מיקומה של האות "נו"ן באותיות ה"אלף-בית", בין האותיות מ"ם וסמ"ך רומז גם על טהרה. ה-נו"ן רומזת על הדג החי ב"מם" של מים, והיא באה לפני ה-סמ"ך וה-ע"ן, לקיים את הכלל של חז"ל (בדרים נד,ב): "נוגא סמא לעיניים", שהדג הוא תרופה נגד עין הרע, היות שאין עין רעה בדגים כמו שאין עין רעה במים, והדג הוא סימן מקובל לטהרה ולניקיון.

בספר מנתב את הדברים בהחרבה על פי מקורות שונים:

"נו"ן בארמית ובשאר לשונות שמיות עתיקות הוא דג, וזה נותן יסוד להאמין, שהאות שלנו כהיום, הנושאת את השם הזה, בתחילתה היתה לה תמונת דג, שטבעו, כידוע, לרבות, לפרות ולדגות.

"אשר לרעיון של פרייה ורבייה המסומל בדג סבורים חוקרי הלשון, שיש לנו"ן הסגולה האידיאית להעניק למלים, שבהן היא חלק פעיל, את המושגים: פרייה, רבייה, פריון, השרצה, מוצא ורעיונות דומים להם: נו"ן – דג, כלומר, בעל חיים המתרבה מאד. נין – זרע, צאצא, דורות באים, הנו"ן – גדל, התפשט. ישנם אף השערה, שתמונה האת מייצג ילד יושב, סברה זו מבוססת לכאורה, על הסתעפות המלה נין (ילד, נכד), משם האות – נו"ן.

"מאותה התכונה תרמוז על התרבות ופריון, נובעת, כביכול, הסגולה הדקדוקית של ה-נו"ן להורות על מין הנקבה, וכן קובעים הפירושים המיסטיים, שמה-נו"ן נמשך שפע רב לפרנס את בריות העולם כולו. [וכן הוא גם בפרס רימונים (שער האותיות, פרק ז'): "ולשון נו"ן רומז, כמו נינים יחד, שהוא לשון ריבון].

ומפני זה המזמור הזה (תהלה לדוד) אין בו האות שהוא באמצע, והוא עומד בעצמו, שאין לו חיבור עם האותיות הפשוטות אשר הם התחלה לעולם הזה. [ואין ה-נו"ן מסמלת הנפילה משום שהפסוק בעמוס מתחיל באות נו"ן, אלא להיפך, הואיל ואות נו"ן מצד עצמה מסוגלת לנפילה מחמת שעומדת לעצמה, לכך הפסוק המתאר נפילת ישראל מתחיל עם אות נו"ן].

"ומה שאמר: שיש בו מפתח של שונאיהם של ישראל, כי כאשר השם יתברך ברא את העולם באלו אותיות הקדושות (כפי שכתב ברש"י ברכות נה"א: בשם ספר היצירה), ויש באלו אותיות אות אמצעי שהוא עומד בעצמו, וכל אשר הוא עומד בעצמו הוא מוכן אל הנפילה, לכך היה בעולם הזה – אשר נברא באלו עשרים ושתיים אותיות – גם כן דבר אחד עומד באמצע מוכן אל הנפילה, כמו שהוא ראוי אל האמצע. והם האומה הקדושה כנסת ישראל, אשר עליהם נאמר: "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב". וביארו במדרש (ילקוט"ש רמז תשסח) כי ישראל ישכון לבדד כמו אות ה-ה"א ואות ה-נו"ן, אשר הם לבדד, ואין חיבור להם, כמו שנתבאר למעלה ענין אלו שתי אותיות".

אולם כדרכו של עם ישראל, דווקא הנפילה מסמלת את התקומה, כפי שהיא נרמזת בפסוק: "סומך ה' לכל הנופלים" הסמוכה אליה, זאת בהתאם לנבואתו המאוחרת יותר של עמוס (ט יא): "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת", שהכוונה אל הקדוש ברוך הוא בעצמו, כדברי חז"ל (בר"ר פח ז'): "מי מחכה לגלויות שיקימה הקדוש ברוך הוא, שנאמר: ביום ההוא אקים את סוכת דוד". על ידי השמטת הפסוק המתחיל ב' וכתבת הפסוק המתחיל ב'ס' – "סומך ה' לכל הנופלים", מעביר לנו המשורר את המסר העמוק והמעודד, שבזמן הנפילה – שדווקא הנפילה רומזת על ישועת השם הממששת ובאה.

"יש אשר בעלי הדרוש שנתנו דעתם להכניס באלף-בית הוראות מוסר, ויתרו על ההשערה שתמונת ה-נו"ן מזכירה דג, אולם, הבחינו באות ההיא בצורת איש נופל ומבקש סמיכה. הפירוש הזה קשור לעובדה, שהאות סמ"ך באה תיכף אחרי ה-נו"ן בסדר המקובל, והוראתה, כידוע, סמיכה: "נו"ן מפני מה ידיה לאחוריה וירכיה ופניה כלפי סמ"ך? מפני שנראה שמי שהוא נופל ומתחנן להקיימו" (שבת קד, א בשינוי לשון).

"על יסוד המאמר התלמודי, שהנו"ן הכפופה רומזת לאדם צדיק ונאמן – (נו"ן כפופה – נאמן כפוף), וכמו כן על יסוד מאמר דומה בספר הזהר, בנוי דרוש של ספר אלפ"א בית"א, שהשם נו"ן, שפירושו דג, רומז, בהתאם לצורתו, לסעודת לווייתן, המוכנה לצדיקים ולצנועים לעתיד לבוא.

"קרובים לזה הפירושים על השגחה אימהית וצניעות, שהוחדרו לצורת האות נו"ן. [כפי שכתב בשערי גן העדן, צח"א: "והיא כפופה בסוד ענוה ... והיא יושבת בסוד: והאם רובצת על הביצים או על האפרוחים].

"כמה מפרשים רואים אכן בצורת ה-נו"ן דמות נופלת וכפופה בצער וביגון ורומזת לנפילתה של מלכות בית דוד, כשהאומה גולה וסורה ונתונה בשביה. בדרך אסוציאציה למלה נפילה, שהאות המתחילה בה היא נו"ן, מוסיף הפירוש ההוא, שמצב ישראל בגלות, הוא של נפילה ממש ולא של ירידה, כי הירידה באה בשלבים ובמדרגת, והיורד למטה אפשר לו לרדת בשלום, אך הנפילה היא בלא מדרגות ושלבים, והנופל בא לידי פירוק אברים ושבירת עצמות ... לפיכך על הסופרים להיזהר ולכתוב את הראש העליון שלה כפוף למטה, והקו שלמטה יהיה עגול, כדי שייצגו מתארים הנו"ן את הדמות היושבת שפופה ביגונה.

"נוטים יותר לטובה, הם הפירושים על הנו"ן הפשוטה, ובעיקר, על הכתיב של שמה. אם כפיפותה של ה-נו"ן שבראשית ואמצע התיבה מעוררת אסוציאציות של נפילה ועצבות, קשורים לנו"ן הסופית רעיונות של התפשטות, של התעוררות, של שיקום, שלימות ותקומה, אבל אחר שיפתחו שערי התשובה – כותב מפרש אחד, אז יתוקן העולם ותיעשה מן נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, הרומז לדיוקן האדם ... שהוא דיוקן שלם בסוד דבר ונוקבא. אותו המחבר הטעים, שה-נו"ן הכפופה (שבשם האות נו"ן) תרמוז לסוכת דוד הנופלת, ולעומתה ה-נו"ן הפשוטה, תרמוז לעמידה ושלטנותה, כשתיקון ושיקום זה מקורם באות וא"ו שבאמצע שם האות. (עי' כל זה בשערי גן העדן שם)

"הוא"ו שבאמצע שתי הנו"ן – כותב בעל התמונה, רמז היא לאור הגגות לצדיקים לעתיד לבוא, וכן לששת הימים העליונים, כלומר לשש השבתות, שהן השמיטות או ההקפות הקוסמיות, שלאחריהן תבוא השבת השביעית, השבת העליונה של שער החמישים, שדרכו כל היצירה חוזרת בשנת היובל הגדול כדי לשוב ולהתאחד במקור המוצר. משני הצדדים של וא"ו זו (שבשם נו"ן) עומדת הנו"ן הכפופה, כלומר, הבינה התחתונה, שסודותיה נגלו רק למלאכי מעלה, והנו"ן הפשוטה, כלומר, בינה עילאה, שדרכיה נעלמו מעין כל ח'.

"על הרעיונות האלה של בעל התמונה ביסס המגיד ממזריטש, רבי דוב בער, את דימויו על הנו"ן הכפופה שהיא כביכול שבויה, אולם לעתיד לבוא, תיגאל משביה ותתפשט ותתיישר לנו"ן פשוטה כקדם – מעין דגם של עולם החירות הגמורה, היינו העולם של שורשים עליונים, שעמו משתוקקת כל היצירה לשוב ולהתחבר.

"ולבסוף, בזוהר ישנו פירוש על יחסים מעין אירוטיים בין האותיות המרכיבות את שם האות הנו"ן הראשונה – הכפופה היא מטרוניתא – המלכה, וסמוכה היא ל-וא"ו שהיא היסוד, שממנו היא מתברכת, ואילו הנו"ן הפשוטה – האחרונה, היא המלך, והוא"ו באמצע, פניה מופנים אליו לכבודו. (עי' זוהר חלק ג' 10, ב)

"עקב היותה סימן מקובל לשיקום ולתקומה, כרמוז לעיל, הנו"ן בצורתה הסופית, עשויה להזכיר גם את מושגי התיקון לגבי כל הדברים הפחותים והפגומים, כגון בעיות חסרות-פתרון. בהקשר זה יש לראות את הפירוש המעמיק בזוהר (פר' אחרי מות, דף 10, ב), ברעיא מהימנא) בענין תיקון ותיקון: "תנאים ואמוראים, פונה הזוהר אל בעלי המשנה – אתם, שמצד המידות של קודשא בריך הוא אתם באים, והרבה טרחתם לטהר את בתי – שהיא ההלכה, מקליפות הערב-רב, שהן הבעיות קשות ההבנה שאין להם תירוצ ולא יישוב, בחינת "מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות", אלא נאמר בהן תיקון, כאשר כל תיקון של איסור נוהגים בו לחומרא, [דעו לכם שכך הוא] משום שתיקון חסר נו"ן (ן סופית), לכן אין לו תיקון.

"משמע, שהשמטת הנו"ן הסופית שבמילה "תיקון" ומושגה, היא הגורמת לתיקון שבעולם ההלכה והמעשה, ואילו הוספת של אותה נו"ן עשויה לתקן את הפגמים ולהקל בכל הספקות, שעמדו ללא הכרעה.

"הנו"ן הסופית היא אפוא סמל של חירות העולם המתורצות ותיקון, כאשר הבקאים בתורה יש לאל ידם, לדברי הזוהר, למלא את החסר על ידי הוספת אותה הנו"ן. שכן אז בתו של האל, שהיא ההלכה, תעלה לפני אביה כשהיא שלימה בכל: "בההוא זמנא הלכה דאיהי ברתא, סליקת קדם מלכא שלימא בכולא" ...

ראוי לציין, שמעלותיה של האות נו"ן הן לאו דווקא לגבי היחיד, לגבי הפרט, אלא גם ואולי יותר מכך לגבי הכלל. כפי שהבאנו בראש הדברים, בהקשר לסמל השלמות שהנו"ן מייחד, שהכוונה לשלמות הפרט ושלימות הכלל, כפי שמוצאים בהבלטה בפרשת המסעות של בני ישראל במדבר, המנויים בפרשת מסעי, שהגם ששלך דרך הפשט, כפי שהם נכתבו בתורה הם אמורים על מסעות הכלל, מכל מקום, על דרך הקבלה, הם מסמלים את המסעות של כל אדם בישראל, ובפרט של אדם השואף לשלמות, העובר אותם בחייו, בנפשו ובגופו עד שזוכה להגיע לכך, וה"בעל שם טוב" היה רגיל להוסיף על כך, שהם המסעות של הכלל ושל הפרט מיום היוולדו עד שובו לשמים, ושגדולי עולם אנשי סוד, היו מכוונים את חייהם לפי סדר המסעות.

אמנם ברור אפוא, שמסעות הפרט אינם אלא רמז של מסעות הכלל שנכתבו מפורשת. ואם כך, ברור שכל המעלות המיוחדות הטמונות באת **נו"ן** הן הכפופה והן הפשוטה, גם אם הם נאמרו על דרך הפרט, הם מכוונים גם על דרך הכלל, והם בוודאי מסמלים את התהליכים השונים של עם ישראל.

מעתה נוכל להבין את דברי רבי עקיבא במדרש אותיות דרבי עקיבא: **"נו"ן** מפני מה ירכו לאחריו ופניו כלפי **מ"ם**, מפני שנראה כמי שהוא נופל מתחנן לפני המלך להקנימו, שנאמר (עמוס ה'): "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה", ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפולת, **נו"ן** רבוץ ו**נו"ן** זקוף, נאמן יושב עומד נאמן גוזר נאמן מקיים", (עי' בזה גם בגמרא שבת דף קד). נפילתו של ה**נו"ן** המורה על ענווה והכנעה, היא זו שמשמשת כמנוף לתקומה העתידה, כדברי חז"ל (ברכות ד,ב): "במערבא מתרצי לה הכי, נפלה ולא תוסיף לנפול עוד - קום בתולת ישראל", הנפילה מורה על כך שעם ישראל כבר הגיע אל נקודת השפל בשיאה, שהיא סיום הגלות, ומכאן ואילך כבר יהיה רק טוב לעם ישראל. עצם הנפילה מורה על צננון אור הגאולה.

=====

מכאן נובע כנראה שתי הצורות של האות **נו"ן**, אחת רגילה - **נו"ן** כפופה, והשניה סופית - **נו"ן** ישרה, כי הן מבטאות את הסתירה שיש באדם, את החלק הרוחני שלו, ומאידך את החלק הגשמי. כאשר הצדיקים בעבודתם מגבירים את החלק הרוחני על החלק הגשמי והופכים אותו לעיקר, ואילו הרשעים בהילוכם אחר שרירות לבם, מגבירים את החלק הגשמי.

אלו הם דברי רבי עקיבא כפי שהבאנו ממדרש "אותיות דרבי עקיבא", שהאות **"נו"ן"** רומזת על הנשמה שהיא נר ה' בתוך נפשו של האדם. אותה **"נו"ן"**, שתי צורות לה, רבוצה וזקופה (**נו"ן** רבוצה הבאה באמצע המילה, ו**נו"ן** זקופה הבאה בחתימת המילה). בזמן שאדם רובץ נפשו - רובצת נשמתו, ובזמן שאדם זקוף נפשו - נזקפת נשמתו, שנאמר: "נר ה' - נשמת אדם, חופש כל חדרי בטן".

לכן כשנכנסה ה**"נו"ן"** ועמדה לפני הקדוש ברוך הוא ובקשה לברוא בה את העולם, טענה ואמרה שהיא נרו של העולם. אולם הקדוש ברוך הוא דחה אותה, מפני שעל ידיה הוא מביא כליה לבני אדם, כמו שנאמר: "נר רשעים ידעך", ועל ידיה עתיד לערוך את התופת, כי "נשמת ה' כנחל גפרית בוערת בה" (ישעיה ל' לג).

כלומר, מצד אחד טענה ה**"נו"ן"** שהיא מייצגת את הנשמה שהיא דבר רוחני ונעלה, ומגיע אפוא שהקב"ה יברא בה את העולם, ומצד שני היא משמשת גם כסמל אצל הרשעים - "נר רשעים ידעך". הייצוג הכפול אינו מתייחס רק לצדיקים ורשעים, אלא אצל אותו אדם בעצמו היא מייצגת גם את הנשמה הרוחנית, וגם את החלק הגשמי והבהמי שלו. למעשה, גוף האדם על כל מרכיביו וחלקיו, משמש כאנטיזה של הנשמה.

אמנם האדם מתוקף היותו בחיר הבריא שהקדוש ברוך הוא ברא בו גוף ונשמה, צריך לתקן את הגוף להעלותו למעמדו הרוחני כיאות למי שמשמש אכסניה לנשמה הטהורה. הדברים כרוכים במלחמת קיום תמידית, מלחמה בין הגוף לבין הנשמה, כאשר בכל שלב ניתן להבחין בעליונות של צד אחד על משנהו.

לכן אנו נחשפים לשני **נו"ן**, הזקופה והכפופה, המסמלים את השפעת השפע מחד, ומנגד את העיכוב. ההתייחסות בספרי קבלה לכך היא בהוראת המדות לאותם סמלים:

"ראש ה**נו"ן** - כותב בעל פרדס רימונים (שער האותיות פרק יז) - הוא **יו"ד**, המורה על **חכמה**, ותחתיה וי"ו, המורה על **תפארת**, וזנבה הכפוף היא **המלכות**. זה משפט הכפופה.

"הפשוטה על דרך זה, אלא שהיא פשוטה וממשכת (וממשיכה - ומתמשכת) עד **היסוד**, ועוקצה התחתון מורה על המלכות. הקטע וי"ו, וממילא, מדת התפארת המסומלת בה, הם העיקר באנטומיה המיסטית הגראפית של ה**נו"ן**. ולפי מדת זכותם של דרי מטה ה**נו"ן** היא פשוטה או כפופה. לכשתרבה הזכות אז היא פשוטה ושפע רב של חסד ורחמים שופע מצד תפארת, שהיא מקורם. ואם תתמעט הזכות, צינור השפע מתכווץ והשפע מתעכב ב**נו"ן** הכפופה ...

אמנם בהתייחסות לגאולה העתידה, אנו מוצאים משמעות הפוכה ל**"נו"ן"**.

ה**נו"ן** (הכפופה) דומה בצורתה לכסא, ומסמלת אפוא את "כסא הכבוד", וכידוע ש"אין השם שלם ואין הכסא שלום עד שיימחה זכר עמלק" (רש"י שמות יז טז, ממדרש תנחומא סוף פר' כי תצא), ממילא קשורה ה**נו"ן** אפוא לתכנית הגאולה. אותה גאולה שני דרכים לה, כדברי הנביא (ישעיה ס' כב): "אני ה' בעתה אחישנה" - זכו וחזרו בתשובה - "אחישנה" ומיד נגאלים, ואם לאו, הגאולה בוא תבוא, אבל רק - "בעתה" ובזמנה המיועד לכך (סנהדרין צח,א).

ה**נו"ן** הכפופה משמעותה אפוא - הכסא השלם. וכשישראל יהיו ראויים לכך והיא ה**נו"ן** אכן תעמוד בכפיפותה - שהיא שלמות הכסא, מיד ייגאלו. מיד יגאל גיטא מדגישה ה**"נו"ן"** הפשוטה את הצד השני. שאם לא יחזרו חלילה בתשובה, הרי גלותם תתמשך ותתארך כמו ה**"נו"ן"** הזאת, עד שיגיע זמנם להיגאל במהרה בימינו.

נו"ן כפופה מורה אפוא על שלמות, לעומת **נו"ן** פשוטה המורה על חסרון והמשך הגלות.

=====

כאן נוכל להסביר, את התופעה הייחודית של **נו"ן** הפוכה, הנמצאת בפרשת בהעלותך, תופעה שאין רואים כדוגמתה בכל שאר אותיות ה**א-לף-בית**.

שני הסברים נאמרו בחז"ל לתופעה זו. שיטת רבי יהודה שאותיות ה**נו"ן** ההפוכות בא להדגיש, שקטע זה הוא כה חשוב, עד שראוי היה להינתק מהקשרו ולעמוד כספר נפרד.

אכן מכת הסבר זה, נפסק להלכה (ידים פרק ג' משנה ה'): "ספר שנמחק ונשתיר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון, מטמא את הידים." (וכ"ה גם בגמרא שבת (קט"ב,ב))

שיטת רבי - רבנו הקדוש, ורבי שמעון בן גמליאל, שאותיות ה**נו"ן** ההפוכות בא להדגיש, על מיקום הפרשה שאינה במקומה.

=====

"ולמאן דאמר ספר חשוב בפני עצמו, על שם: "חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט' א'), באו ה**נו"ן** בספר זה שהוא קטן שבספרים שאין בו רק שני פסוקים. לרמז שגם ספר הזה כולל חמישים שערי בינה, והם הפוכים, שהם מתהפכים מדעת בן אדם שלא יכול לעמוד עליהם. וגם משה הנזכר בשני פסוקים האלה, לא זכה רק למ"ט פנים, כמו שכתוב (תהלים ח' ו'): "ותחסרהו מעט מאלקים", כדאמרין במסכת נדרים (לח,א).

בדרך הדרש ראיתי לפרש, שאותן שתי **"נו"ן"** מספרות ומאירות שאת שבחן של עם ישראל שאמרו: "נעשה ו-נשמע", שהקדוש ברוך הוא עיטר בהן את הארון והלוחות שבו, וכך היו ה**"נו"ן"** הללו מלוות את הארון בכל מסעותיו מזכירות באופן מתמיד את שבחם של ישראל ומליצות עליהם טוב.

פירוש נוסף ראיתי, כי **"נו"ן"** אלו, הם ה**"ערבים"** שהביאו ישראל, שי ערבו להם בקבלת התורה. ואכן מוצאים בדברי חז"ל, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לתת את התורה לישראל, בקש מהם **"ערבים"** שאכן יקיימוהו, ניסו ישראל להעמיד ערבותם של האבות, הנביאים ועוד, ולא נתקבלו על דעת המקום, עד שהביאו את הנינים והנכדים כערבים, והם נתקבלו ברצון, שכן הם העומדים על משמרת המשכיות ורציפות העם.

נמצא אפוא, כי **"נו"ן"** אלו - גין ונכד, הן שעומדות מצידי ארון העדות כערבים המעטרים את השטר.

פירוש זה, מתקשר עם פירושו של הרד"ק למלה **"ינו"ן"**, שהכוונה על קרוב וצאצא.

=====

לדברי המהרש"א, כבר מברירת העולם הכין הקדוש ברוך הוא את מקומן של ה**נו"ן** הפוכות, המסמלות כאמור תקומה, כאות הבטחה לעם ישראל בגלות הקשה והאפילה, שאין הוא צריך לחשוש מנבואתו הקשה של עמוס (פרק ה' פסוק ב') על נפילת ישראל: "נפלה לא

תוסיף קום בתולת ישראל", אלא כבשורת נחמה, כפי שהיא מתפרשת בחז"ל: "נפלה לא תוסיף – קום בתולת ישראל", כלומר, הנפילה שהיתה תהיה אחרונה, ומעתה תהיה לעם ישראל אך תקומה.
לכן אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עתידה פרשה זו שתיקק מלאן ותיכתב במקומה", הפרשה תשוב למקומה המתאים – בדגלים.

והנה לכאורה קשה מאד אומרים ז"ל, מנין שמברכין על הריח, הלא בריש שמעתין (ברכות לו, א) אסקו בטעם לכל הברכות, דסברא הוא, דאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ואם כן מהו זה דהוצרכו לחפש איזה לימוד מנין שמברכין על הריח. ועל פי הנ"ל יונח. על פי מה דידוע (שער המצוות עקב מא, ב), דטעם הברכות הוא לברר הטוב מן הרע בכל עניני העולם שנתערב הכל בבחינת עץ הדעת טוב ורע, ואין להאריך בכאן, וזהו שאמרו חז"ל, סברא הוא, אסור ליהנות מן העולם בלא ברכה. והנה סלקא דעתך אמינא, כיון שחוש הריח לא נזכר באכילת עץ הדעת, אין צריך לברכה, כי לא מיצרך ביה בירור. על כן הוצרך להביא ראיה, דאף על פי כן מיצרך צריכי לברכה, כי אף על פי כן הוא פועל גופני בהדי אינך ...
ומזה תתבונן גם כן סוד הבשמים במוצאי שבת ...

והיינו שבשטרי ויהי אור דא ראש השנה כמו שכתוב בתיקונים (תי' לו) וכמו כן במדרש רבה (פרשת אחרי) אורי בראש השנה שאז מתחיל התחדשות בדברי תורה אור עד שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא כמו שכתוב בתיקונים (תי' יג) שאז נקבע אור תורה שבעל פה התחדשות בדברי תורה ומאז הזמן מ' יום לקבל ההשפעה והתחדשות בדברי תורה בקביעות. וכן זמן הגשמים איתא (תענית ו.) יורה במרחשון יורה שמורה את הבריות להטיח כו'. ומרמז גם כן שמורה את הבריות לקבל עול תורה באמת. וכן כתב המ"מ דקאזניץ זצוקלה"ה דמה שאמרו בפרק קמא דתענית במעלת יום הגשמים קאי על שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא (כמו שנתבאר בראשית מאמר ט) וזהו שאמרו שמן אותה שעה עד שבנה שלמה בית מקדש היו עושין מ' יום גשמים לשום מי המבול, והיינו שאם יזכו יוקבעו דברי תורה בלבם בהתחדשות בהמ' יום מיום שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא. ואם לא יזכו חס וחלילה יהיה מי מבול עד שבנה שלמה בית המקדש וכתבי, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים דבר ה' זו הלכה כמו שאמרו (שבת קלח ע"ב) ושם היה לשכת ה

לכן נאמר בחטא המבול (בראשית ז' כב): "כל אשר נשמת רוח חיים באפו מכל אשר בחרבה מתו". התורה מדגישה את המיתה בחוש הריח, בנשמה המפיקה רוח חיים, שהוא החוש האחרון שמגיע לו עונש. שאר החושים הגיע זמנם זה מכבר, שהרי השתתפו בפועל בחטא אדם הראשון. חוש הריח שלא השתתף בפועל, ונענש בגלל ההשתתפות הקולקטיבית, בגלל היותו חלק בלתי נפרד מאברי וחושי האדם, לכן הוא שרד עד לרגע האחרון – כל אשר נשמת רוח חיים באפיו.

לכן לאחר המבול, כאשר נח הקריב קרבנות, בהבינו, שלמטרה זו נאמר לו להכניס לתיבה שבעה פריטים מן המינים הטהורים, נאמר (בראשית ח' כא): "וירח ה' את ריח הניחוח". חוש הריח, שכאמור לא השתתף בפועל בחטא אדם הראשון, והוא הקרוב ביותר לחלק הרוחני שבאדם – איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו", היה הראשון שהרגיש את הקרבת הקרבנות, שכפי שנאמר בהמשך, בזכות זה, עומד העולם עד היום.

מכאן הקשר של חודש מרחשון לחוש הריח, שהרי המבול הסתיים בכ"ז במרחשון, והחודש מסמל אפוא את חוש הריח, שהיווה את שלימות התיקון של עונש המבול, ובזכותו קיים העולם.

קשר נוסף ניתן למצוא באמצעות הגימטריא של מרחשון שהוא "**ארח נשמה**", וכן אותיות החודש **מרחשון** מורכבים מהאותיות של המלים "**ריח נשמה**", גם הקשר של מנשה לחודש מרחשון מתקבל בדרך זו, שכן אותיות "**נשמה**" (הנהנית מחוש הריח), מקבילות לאותיות "**מנשה**".

כאן אנו מגיעים להקבלה נוספת לחודש מרחשון – החודש "**השמיני**" ליציאת ישראל ממצרים ולמנין החודשים המתחיל מחודש ניסן – "החודש הזה לכם ראש חדשים", שהרי גם המספר "**שמונה**" הוא מעל הטבע, המתאים עם האות **נו**, העומדת כאמור מעל הטבע. אמנם מצד שני, כיון שקיימים שני אותיות **נו** – **נו** כפופה ו**נו** פשוטה, לכן, אף שה**נו** הפשוטה מורה על כל המעלות הטובות המתייחסות לחודש זה, אבל מאידך, ה**נו** הכפופה המסמלת את הגוף הגשמי על כל חסרונותיו. לכן בחודש זה היה המבול, שיסודו הוא פגם הברית, כפי שמביא ה"פרי צדיק" (לר"ח מרחשון): "ואיתא בגמרא (נדה יג, ב) על פגם הברית: 'בני מבול ניהו'".

בבני יששכר מוסיף על כך: ... "ידוע, מחלוקת קרח היה, דהנה כהן הוא בבחינת חסד, והוא במעלה על הלוי שהוא בבחינת גבורה. על כן הלויים המה משרתים בעבודתם אל עבודת הכהנים, כדי שיהיה תגבורת החסדים על הגבורות. והנה קרח שהיה לוי רצה להיות במעלה על אהרן שהיה כהן, הנה רצה להגביר הגבורות על החסדים" ...

נמצינו למדים מדבריו, שאפשר שגם החטא של עדת קרח, שיסודו הוא מחלוקת ופירוד בעם ישראל, היה בחודש מרחשון, המחזק את החלק השלילי של החודש.

אמנם כיון שיש בחודש זה גם את המעלות החיוביות, לכן כותב ה"פרי צדיק" (שם): "ומן הסתם אינו רק לעונש, רק שבו הזמן מסוגל לתקן זה".

אכן הזמן מסוגל לכך, אבל הדברים מחייבים עבודה תמידית מצד האדם כהמשך דבריו (שם): "וחודש זה הזמן לתקן פגם המבול, וזה הפגם גורם העבדות ... ומי שיתקן פגם זה בחודש הזה המסוגל לזה יצלל מעבדות. ועיקר התיקון על ידי מדת היראה והפחד ... וכן על ידי היראה יוקבעו דברי תורה בלב שהוא העיקר שנברא היצר שיהיה חשק לדברי תורה וזה עיקר עסק חודש זה, שנברא באות **נו**, שמורה על יראה, ובכח הריח לתקן פגם הנחש באכילה ובתאוה ושיוקבעו דברי תורה בלב לקבל עליו עול תורה באמת".

אם אמנם חטא הפירוד של ירבעם בן נבט היה בחודש מרחשון, גם התיקון למחלוקת קרח תהיה בוודאי בחודש זה, כפי שכותב ה"בני יששכר", בהמשך הדברים שהבאנו למעלה:

"ובזה תבין מה שכתוב בתורה (במדבר כו י'): 'ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת קרח כו' באכול האש את החמישים ומאתים איש ויהיו לנס. הנה ויהיו לנס אינו מובן, אבל אקדים לך. הנה הי"ב אותיות פשוטות הו"ז חט"י לנ"ס עז"ק, אשר בהן נוסדו הי"ב חדשים, כמבואר בספר יצירה (פרק ה'), הנה ג' אותיות לנ"ס, בהן נוצרו הג' חדשים תשרי מרחשון כסלו כמבואר בספר יצירה (שם). והנה כבר כתבתי שהחינוך של כל הג' בתים המה בג' חדשים הנ"ל, וכאשר יוגמר חינוך של הג' בתים של הג' חדשים הנ"ל שנצור על ידי אותיות לנ"ס, אז יקנו עדת קרח הויה וקיום, וזהו שרמה התורה: 'ויהיו לנס', והבן.

דברי ה"בני יששכר" נתפרשו יותר במק"א: (מאמרי חודש תשרי, מאמר ה' – חינוך המקדש, דרוש ד'): "אותיות **לנ"ס** בהם נבראו הג' חדשים, תשרי (**ל**), מרחשון (**נ**), כסלו (**ס**), וזהו שמרומז בתורה: 'ויהיו לנס' – יהיה להן הויה, בעת אשר ישלמו בחינוך כל הג' חדשים שבהן אתוון (אותיות) לנ"ס, וזה ישלם לפי דברינו בחינוך האחרון במהרה בימינו במרחשון, אשר הוא בחודש המיוחד על פי סדר הדגלים למנשה".

רבי צדוק הכהן מלובלין כתב בספרו פרי צדיק (ר"ח מרחשון) תוספת בביאור דברי הספר יצירה: "עיקר עסק חודש זה שנברא באות נ' שמורה על יראה ובכח הריח לתקן פגם הנחש באכילה ובתאוה, ושיוקבעו דברי תורה בלב, לקבל עליו עול תורה באמת". ודבריו טעונים ביאור, מה הקשר בין האות נ' לקבלת עול התורה באמת בחודש חשון.

וכן הביא ה"בני יששכר" (מאמרי חודש מרחשון, מאמר א' אות ב'): "אשר עינינו רואים, כל הגזירות המתחדשות על שונאי ישראל מן המלכויות וכן נתינת המסים וארנונות, התחלתן מן מרחשון. ואמר הטעם, שבחודש הזה היתה המרידה במלכות בית דוד, וימליכו את ירבעם (מלכי ב', יז כא), "ויעש ירבעם את החג בחודש השמיני, בחודש אשר בדא מלבו – בול" ... על כן גזירת המלכות במרחשון, עד כאן דברי קדשו (של רמ"מ מרימינוב).

יסוד החטא של ירבעם בן נבט היתה פירוד ומחלוקת, היפך האחדות, שהוא הפריד בין עשרת השבטים לשבטי יהודה ובנימין, והוא גרם להפריד את עם ישראל ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, בהטותו אותם אחר עבודה זרה.

גם חינוך הבית השלישי שהוא התיקון לחטא ירבעם בן נבט יהיה בחודש מרחשון, כפי שכתב ה"בני יששכר" (מאמרי חודש תשרי, שם) המביא בשם מדרש (פסיקתא רבתי ו' ה'), שבית המקדש בימי שלמה נשלם במרחשון, [כמו שהוא מבואר במקרא (מלכים א' ו' לח): "בירח בול", ופירשו חז"ל שהוא מרחשון], ולא חינוכו אותו עד תשרי ... נתבייש חודש כסלו שילם לו הקדוש ברוך הוא בבית שני בימי החשמונאים. וכן במקדש ראשון שנשלם במרחשון ולא חינוכו עד תשרי, עתיד הקדוש ברוך הוא לשלם במרחשון במהרה בימינו, בבנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, זה הוא תוכן דברי המדרש שם (ילקוט שמעוני מלכים סימן קפד).

"והנה נראה לפי זה, כי חינוך הבית לעתיד יהיה במרחשון, כי בנין העתיד במהרה בימינו יעמוד לעד לכולם, ושוב אין תשלומין אחר למרחשון, רק בשעת חינוכו בבנינו במהרה בימינו.

"וטעמא רבה אית ביה, על פי מה שכתוב (הושע ג' ה'): "ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם", דחילוק מלכות בית דוד היה במרחשון כשעשה ירבעם את החג בחודש השמיני החודש אשר בד"א מלב"ו (מלכים א' יב לג) ... והוא על כי בחודש הזה מרדו במלכם ואמרו (שם פסוק טז): "ראה ביתך דוד". הנה בעבור זה בעת התיקון במהרה בימינו, יהיה חינוך הבית גם כן במרחשון".

הניגודים הקוטביים המלווים את המאורעות של חודש מרחשון, מבהירים ביותר מדוע נבחר לחודש זה דווקא האות **נו"ן**, כיון שיש בה את המיוחדות של שתי **נוני"ן** – **נו"ן** כפופה ו**נו"ן** פשוטה, המסמלים את הדבר והיפוכו המיוחדים לחודש זה, מצד אחד קלקול – **נו"ן** כפופה, ומצד שני תיקון ונאמנות – **נו"ן** פשוטה. מצד אחד – "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ' כז), ומצד שני – "נר רשעים ידעך" (משלי כד' כ'): איוב כא (יז).

יתר על כן, גם ה**נו"ן** הכפופה מסמלת את הנצחיות ומשמשת כקשר קפיצה וכסמל לעבודת הבורא. על נצחיות ה**נו"ן** הכפופה רואים בדברי רש"י על הפסוק: "אני ה'" (ויקרא יט טז): "נאמן לשלם שכר ונאמן להיפרע, הצהרה המתאימה רק להקדוש ברוך הוא, היכול להבטיח את מימושה ללא גבולות, דבר שאין אדם בעולם, שהוא היום כאן ומחר בקבר, שיוכל להבטיח.

מכאן ההקדמה של המלים **א-ל מלך נאמן** אצל הקורא קריאת שמע ביחידות, ללא מנין. כי ראשי התיבות של מלים אלה, יוצרים את המלה **"אמן"**, המרמזת למלכותו הנצחית של הקדוש ברוך הוא: **א** – ראשון, **מ** – מלך, **נ** – אחרון, שפירושו מכבר לזמן, כדברי המהר"ל – "אחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא".

לדברי המהר"ל, מלמדים שתי ה**נוני"ם** על שתי דרכים בעבודת השם.

אדם מסוגל ללכת בדרכו של הקב"ה ולהיות נאמן, כדברי חז"ל (שבת קד, א): "**נו"ן** כפופה – **נו"ן** פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט". כפי שמפרש ברש"י: "אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וספו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא". ישנן שתי דרכים בעבודת השם, יכול האדם לעבוד את ה' מתוך אימה ויראה, ולבו נכנע וכפוף לפניו כמו ה-**נו"ן** הכפופה, ויכול הוא לעבוד את ה' מאהבה, ובלבו אמונה יציבה ובלתי מעוררת, כמו **נו"ן** זקופה.

לדרגה הגבוהה ביותר של הכנעה לה' הגיע משה רבנו, עליו אמר הקדוש ברוך הוא: "עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" (במדבר יב ז). משה רבנו, אשר הכניע את כל ישותו לפני הקדוש ברוך הוא, היה מוכשר לקבל את ה**נבואה** בכל עת, ולמלא את רצון השם. לפי שהיה משה רבנו עבדו הנאמן של הקדוש ברוך הוא, לכן היתה לו גישה לכל גזי' בית חכמת התורה, ויכול היה לרכוש נבנה מושלמת של התורה. לאחר שהגיע להבנה זו, מסר את התורה לעם ישראל בצורה מדויקת ומהימנה, ובלשון חז"ל: התורה נמסרה מנאמן – מהקדוש ברוך הוא, לנאמן – משה רבנו, שהעבירה לבני ישראל" (בר"ר א' יא).

=====

הנשמה היא ניצוץ אלוך ממעל, השוכן בתוך כלי קיבול ארצי. בהיותה מחוברת אל הגוף, כפופה הנשמה ותלויה בו, כמו ה-**נו"ן** הכפופה. רק כאשר משחרר אותה המוות מן הגוף, שבה הנשמה אל משכנה המקורי, שם היא מזדקפת כמו ה-**נו"ן** הזקופה, ומגיעה למלוא עוצמתה הרוחנית.

כלים מיוחדים נתן הקדוש ברוך הוא לנשמה, שתוכל לסייע בידי האדם להתגבר על הגוף הגשמי.

עצם הרמיזה החיובית של ה-**נו"ן** בפסוק: "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ' כז), מלמדת על התפקיד התכליתי שיש לה לנשמה. הן ביום הדין כאשר הנשמה בעצמה תבוא להעיד בפני הקדוש ברוך הוא על מעשי האדם, אצלו היא שכנה במשך שנים ארוכות. כפי שאומר ה"רבנו יונה" על הפסוק במשלי "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן", שאדם עומד לדין על מחשבותיו מליו ומעשיו, שכן ה' נטע בו אור אלקי – זו נשמתו, יתר על כן אנו מוצאים בפירוש מצודת דוד (שם) שכתב: "כמו שדרך האדם לחפש בחוש על ידי הנר, כן חופש ה' כל מחשבות חדרי בטן על ידי נשמת האדם.

גם המצוות, כמו הנשמה, הן גם ניצוץ אלוך ממעל – "כי נר מצוה" (משלי ו' כג), כפי שאיתא במדרש (דבר"ר ד' ד'): "אמר הקדוש ברוך הוא לאדם: נרי בידך [- המצוות], ונר בידך [- הנשמה], אם אתה משמר את נרי אני משמר את נרך.

כח האמונה הנצחית של כל יהודי, מביאה אותו להשליך את יתב בטחונו בהקדוש ברוך הוא אל מעבר לגבולות השכל הרציונאלי. הוא מאמין בתחיית המתים ובשיבת הנשמה אל הגוף. אמונה זו מתבטאת בתפלת הראשונה שאדם אומר בהתעוררו משנתו: "מודה אני לפניך מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך". בהכרזה זו אומר האדם כאילו להקב"ה, אני משאיר בכל ערב את נשמתי היגעה והעיפה, בידך, ואתה משיב לי אותה בבקר המחרת עם חיות חדשה. חוויה יומיומית זו, מעניקה לי את הביטחון, שלעתיד לבוא תקים את המתים לתחייה.

לכן מובנים דברי ספר היצירה: "המליך אות **נו"ן** בריח", כי הריח הוא החוש היחידי שאין בו כל חטא, והקדוש ברוך הוא רצה להשתמש כביכול בחוש שהנשמה תהלה בו, ובכך תגבר הנשמה על הגוף.